

ANNA SŁOWIKOWSKA

REGULACJE PRAWNE
DOTYCZĄCE SPRAWOWANIA EUCHARYSTII
PRZEZ KAPŁANA UZALEŻNIONEGO OD ALKOHOLU

WPROWADZENIE

Eucharystia jest „sercem kapłańskiej egzystencji” (*veluti cor existentiae sacerdotalis*)¹. Dlatego prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.², w odniesieniu do formacji duchowieństwa, nakazał, aby sprawowanie Eucharystii było centrum całego życia seminaryjnego (kan. 246 § 1), zaś określając obowiązki i prawa duchownych zobowiązał ich do posilania swojego życia duchowego z dwóch stołów: Słowa Bożego i Eucharystii (kan. 276 § 2, 2°). Ponadto, zalecił im codzienne sprawowanie Eucharystii (kan. 904), dopuszczając przy tym możliwość koncelebracji, ale przy zachowaniu swobody każdego kapłana do indywidualnego odprawiania (kan. 902). Biorąc pod uwagę powyższe postanowienia KPK/83 należy przyjąć, że Eucharystia jest głównym zadaniem kapłana, i to nie tylko w zakresie wypełniania zadania uświęcania, ale – jak zauważył P. Erdö – generalnie³. Celebrowanie Najświętszej Ofiary ma być dla kapłana najważniej-

Dr ANNA SŁOWIKOWSKA – adiunkt Katedry Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: sank@kul.lublin.pl

¹ Documentum Synodi Episcoporum, *De sacerdotio ministeriali. Ultimis temporibus* (30.11.1971), AAS 63 (1971), p. 898-922, nr 3.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, p. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

³ P. Erdö, *Del ministro de la santísima Eucaristia, c. 904*, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, ed. Á. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, vol. III/1, Pamplona 1997², s. 603.

szym i świętym wydarzeniem dnia i centrum całego życia⁴, które utwierdza jego powołanie⁵, ponieważ „[k]apłan żyjący Eucharystią jest człowiekiem wolnym, człowiekiem prawdy, wiary, nadziei i miłości, człowiekiem przebaczenia oraz ofiarnej i pokornej służby bliźnim”⁶.

Sobór Watykański II naucza o blaskach i cieniach kapłańskiej posługi⁷. Negatywne czynniki, którym kapłan jest poddany, wpływają na osłabienie jej piękna i skuteczności. Rozwijając ustalenia *Vaticanum II* Kongregacja ds. Duchowieństwa w 2013 r. podkreśliła: „[p]osługa duszpasterska jest zadaniem fascynującym, lecz trudnym, zawsze wystawionym na niezrozumienie i zepchnięcie na margines, a dzisiaj przede wszystkim na zmęczenie, nieufność, izolację, a niekiedy na samotność [...] Niebezpieczeństwo rutyny, zmęczenie fizyczne wynikające z przepracowania, na które szczególnie dzisiaj prezbiterzy są narażeni z racji pełnionej posługi, zmęczenie psychiczne powodowane koniecznością ciągłego zmagania się z niezrozumieniem, konfliktami, uprzedzeniami, stawianiem czoła zorganizowanym i potężnym siłom, które pracują nad tym, aby wywołać wrażenie, że kapłan należy dzisiaj do mniejszości przestarzałej kulturowo, to dodatkowe czynniki, które mogą wywołać niepokój w duszy pasterza”⁸. Wymienione okoliczności, choć nie tworzą katalogu zamkniętego, niewątpliwie oddziałują na każdego człowieka, także na kapłana, i jako determinanty mogą prowadzić do poważnych konsekwencji. Jednym z takich skutków może być choroba alkoholowa.

Przedmiotem artykułu będzie przedstawienie przepisów prawnych odnoszących się do sprawowania Eucharystii przez kapłana uzależnionego od alkoholu. Treść przedłożenia stanowić będzie analiza wydanych przez Stolicę Apostolską dokumentów⁹ oraz wskazań Konferencji Episkopatu Polski¹⁰, z odniesieniem tak-

⁴ Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*, Warszawa 2007, s. 57.

⁵ Benedictus PP. XVI, Adhortatio Apostolica Postsynodalis de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine *Sacramentum Caritatis* (22.02.2007), AAS 99 (2007), p. 105-180; tekst polski w: Ojciec Święty Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska Sacramentum Caritatis o Eucharystii, źródle i szczycie życia i misji Kościoła*, Kraków 2007, nr 80.

⁶ B.W. Z u b e r t, *Eucharystia w życiu i posłudze kapłana. Refleksje kanonisty*, [w:] *Pro iure et vita. Wybór pism Bronisława Wenantego Zuberta OFM*, red. E. Szczot, Lublin 2005, s. 607.

⁷ Zob. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (7.12.1965), AAS 58 (1966), p. 991-1024; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 478-507, nr 8 i 14.

⁸ Congregazione per il Clero, *Direttorio per il Ministero e la Vita dei Presbiteri – Nuova Edizione* (11.02.2013), Libreria Editrice Vaticana 2013; tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów. Nowe wydanie*, Kraków 2013, s. 7-176, nr 48 i 101.

⁹ Przede wszystkim są to następujące dokumenty: Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Sacerdotes qui infirmitate alcoholism laborant possunt: in concelebratione, communionem per intinctionem aut per solam speciem panis sumere, et extra concelebrationem, adhibere et sumere mustum*

że do dość skromnie przedstawiającej się literatury przedmiotu¹¹ dotyczącej badanej problematyki. Pomocniczo w opracowaniu znajdują się także odwołania do regulacji w porządku prawnym społeczności świeckich.

1. WAŻNOŚĆ MATERII EUCHARYSTYCZNEJ

Prawodawca w KPK/83 potwierdził starożytną tradycję Kościoła łacińskiego określającą, że Eucharystia sprawowana jest z chleba i wina, do którego należy dodać trochę wody (kan. 924 § 1). Nie wchodząc w szczegóły odnoszące się do chleba eucharystycznego, jako materii, ze względu na przedmiot podjętych rozważań, istnieje potrzeba skoncentrowania się na wymogach dotyczących wina. Ono – jak stanowi prawodawca kodeksowy – powinno być naturalne z owocu winnego i nie zepsute (kan. 924 § 3). Podobna dyspozycja znajduje się także w *Ogól-*

naturale seu ex uvis expressum [Praesidi Conferentiae episcopalis in S.F.A.S] (15.12.1980), Prot. 89/78 [*Risposta al Presidente della Conferenza episcopale degli Stati Uniti di America circa la disciplina dell'uso del vino da parte di sacerdoti alcolizzati*], [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, ed. X. Ochoa, vol. VI, Roma 1987, col. 8095-8096, n. 4819; tenże, *Dicasterium Competens ad pecularia indulta concedenda circa materiam vini pro sacrificio eucharistico* (22.09.1981), Prot. N. 89/78, „*Commentarium pro Religiosis et Missionariis*” 63 (1982), s. 167-168; tenże, *Responsa ad proposita dubia [de celebrantis communione «per intinctionem» et fidelium communione sub sola specie vini]* (29.10.1982), AAS 74 (1982), p. 1298-1299; tekst polski w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary (1966-1994)*, red. i tł. J. Królikowski, Z. Zimowski, Tarnów 2010, s. 227-228; Congregazione per la Dottrina della Fede, *Lettera a tutti i Presidenti delle Conferenze Episcopali sull'uso del pane con poca quantità di glutine e del mosto come materia eucaristica* (19.06.1995), Prot. N. 89/78, „*Notitiae*” 31 (1995), n. 11, p. 608-610; tekst polski: „*Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Kurii Metropolitalnej w Katowicach*” 63 (1995), s. 340-341; tenże, *Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali circa l'uso del pane con poca quantità di glutine e del mosto come materia eucaristica* (24.07.2003), N. 89/78 – 17498; [w:] http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20030724_pane-senza-glutine_it.html [dostęp: 12.05.2014].

¹⁰ Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, *Przypomnienie w sprawie materii Eucharystii* (11.05.2009), „*Anamnesis*” 58 (2009), nr 3, s. 76-78; tenże, *Wskazania w sprawie materii Eucharystii* (6.03.2013), „*Anamnesis*” 74 (2013), nr 3, s. 52-58.

¹¹ Publikacje poświęcone przede wszystkim tej kwestii to: A. M i r a l l e s, *Il pane e il vino per l'Eucaristia: sulla recente Lettera della Congregazione per la Dottrina della Fede*, „*Notitiae*” 31 (1995), n. 11, s. 616-626; G. R e a d, *Commentary on the use of low-gluten or gluten-free bread and of mustum instead of wine for the Eucharist*, „*Canon Law Society Newsletter*” 103 (1995), s. 9-13; A. B a m b e r g, *Maladie alcoolique et eucharistie. Veiller au bonheur de rendre grâce*, „*Prêtres diocésains*” 1395 (2002), s. 200-209; A. M c G r a t h, *Coeliacs, Alcoholics, the Eucharist and the Priesthood*, „*Irish Theological Quarterly*” 67 (2002), s. 125-144; W. B. S m i t h, *Mustum (Response)*, „*Homiletic & Pastoral Review*” 4 (2004), s. 76-77. Należy zauważyć, że większość wymienionych artykułów nie uwzględnia najnowszych regulacji analizowanej materii, czyli listu Kongregacji Nauki Wiary do Przewodniczących konferencji biskupów z 2003 r.

nym *Wprowadzeniu do Mszału Rzymskiego*: „[w]ino do celebrowania Eucharystii powinno być z owocu winnego krzewu (por. Łk 12,18), naturalne i czyste, to jest bez jakichkolwiek dodatków obcych substancji”¹². Postanowienia te powtórzone zostały także w instrukcji *Redemptionis sacramentum* z 2004 r., z tymże Kongregacja podkreśliła, że ma być to wino z winogron (*de genimine vitis*)¹³. Jednocześnie zakazała używania takiego wina, którego prawdziwość i pochodzenie są wątpliwe, a ponadto żaden pretekst nie usprawiedliwia zastosowania innych napojów (RS 50). Wobec tak wyraźnie i stanowczo określonego stanowiska Stolicy Apostolskiej, przedmiot dalszych badań stanowić będą przepisy dopuszczające użycie – jako ważnej materii – moszczu winnego.

2. UŻYCIE MOSZCZU WINNEGO JAKO MATERII EUCHARYSTII ORAZ PRZYJĘCIE KOMUNII ŚWIĘTEJ

W celu właściwego ukazania problematyki sprawowania Eucharystii przez kapłana uzależnionego od alkoholu niezbędne jest określenie pojęcia „moszcz winny”. Będzie ono jednak w niniejszym artykule przedstawiane stopniowo, przy

¹² Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Institutio Generalis Missalis Romani. Missa ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum*, [w:] *Missale Romanum*, editio typica tertia, Typis Vaticanis 2002, p. 17-86; tekst polski w: *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego, Rzym 2002*, Poznań 2006, nr 322. Kwestię słodzenia wina określiła Święta Kongregacja Nauki Wiary w 1967 r., zob. *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Facultas datur addendi certam succheri quantitatem ad vinum pro sacrificio Missae firmiter reddendum* (31.05.1967), Prot. N. 849/67, [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, ed. X. Ochoa, vol. III, Roma 1972, col. 5189, n. 3564.

¹³ Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Instructio de quibusdam observandis et vitandis circa Sanctissimam Eucharistiam Redemptionis Sacramentum* (25.03.2004), AAS 96 (2004), p. 549-601; tekst polski w: Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja o tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią Redemptionis Sacramentum*, Poznań 2004, nr 50 [dalej cyt.: RS]. Sprawą użycia innego wina niż z winogron zajmowała się Święta Kongregacja Nauki Wiary w 1973 r. w kontekście rozważenia możliwości zastosowania wina z trzciny cukrowej lub z palm. Problem dotyczył terenów misyjnych w Afryce i rozpatrywany był w ramach inkulturacji, jako jednej z soborowych zasad odnowy liturgii. Jednakże stanowisko Kongregacji było niezmiennie, utrzymujące i potwierdzające nauczanie Kościoła na temat ważności materii Eucharystii, zob. *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Resp. part. Ad Missae celebrationem adhiberi possunt variae vini formae, dummodo re vera sint vinum ex vite* (9.05.1973), [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, ed. X. Ochoa, vol. V, Roma 1980, col. 6588, n. 4196; zob. także M. P a s t u s z k o, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 440, przyp. 28.

okazji dogmatyczno-prawnej analizy poszczególnych przepisów i decyzji wydanych przez władzę kościelną.

2.1. ANALIZA ROZSTRZYGNIEŃ STOLICY APOSTOLSKIEJ

Przed ogłoszeniem dokumentów mających rangę prawa powszechnego, Stolica Święta rozpatrywała partykularne przypadki możliwości i sposobu sprawowania Eucharystii i przyjmowania Komunii świętej przez kapłana alkoholika. Szczególnie wiele prośb w tej sprawie zaczęło być do niej kierowanych od połowy lat sześćdziesiątych XX w.¹⁴

Jedną z pierwszych odpowiedzi udzielonych przez Świętą Kongregację Nauki Wiary był list Prefekta tejże dykasterii Kurii Rzymskiej do Przewodniczącego Krajowej Konferencji Biskupów w Stanach Zjednoczonych, kard. J.J. Kroła¹⁵ z 2 maja 1974 r. Zgodnie z treścią listu, ordynariusze w USA mogli udzielać kapłanom, którzy o to prosili, zezwolenia zarówno na sprawowanie Mszy św. razem z jednym lub większą liczbą kapłanów, ale bez przyjmowania Komunii św. pod postacią wina, a nawet – gdy nie jest to możliwe – do odprawiania i użycia jako materii niesfermentowanego soku z winogron oraz samej wody do obrzędu ablucji po Komunii św.¹⁶ Z kolei w liście z 15 grudnia 1980 r., również stanowiącym odpowiedź dla Przewodniczącego Konferencji Biskupów z USA, Kongregacja postanowiła, że kapłani uzależnieni od alkoholu, dla których spożycie małej ilości wina może spowodować problemy ze zdrowiem i leczeniem alkoholizmu¹⁷, mogą

¹⁴ Miralles, *Il pane e il vino per l'Eucaristia*, s. 617.

¹⁵ Card. John Joseph Krol (1910-1996), ze względu na polskie pochodzenie znany jako kard. Jan Józef Król. W 1977 r. Senat Akademicki KUL nadał mu tytuł doktora *honoris causa* Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego „w uznaniu jego zasług nad pogłębieniem kultury katolickiej wśród Polonii amerykańskiej” (zob. wyciąg z protokołu nr 354 posiedzenia Senatu Akademickiego KUL z dnia 22 października 1977 r.).

¹⁶ „[...] the Ordinaries of the United States of America to grant those priests who made this request, the permission either to celebrate with one or more priests a normal Mass but without receiving Communion under the species of wine, or even when this is not possible, to celebrate Mass using unfermented grape juice and to use water alone for the ritual ablutions after Communion”, *Letter of Cardinal Seper, Prefect of the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith, to Cardinal Krol, President of NCCB* (2.05.1974), Prot. N. 88/74, [w:] *The Canon Law Digest. Officially Published Documents Affecting de Code of Canon Law. 1973-1977*, ed. T.L. Bouscaren, J.I. O'Connor, vol. 8, Mundelein 1978, s. 517, cyt. za: McGrath, *Coeliacs, Alcoholics, the Eucharist and the Priesthood*, s. 128.

¹⁷ Rozwój medycyny dowodzi, że jedynym rozwiązaniem problemu choroby alkoholowej, jest życie bez alkoholu, a więc trzeba unikać wszelkich okazji, aby nie spowodować nawrotu. Jednakże spożycie nawet najmniejszej ilości może przynieść odwrotne rezultaty, Bamberg, *Maladie alcoolique et eucharistie. Veiller au bonheur de rendre grace*, s. 201. Szerzej zob. Commission Sociale de l'Épiscopat, *Problèmes d'alcool, Église et société des médecins, des soignants, des institutions*,

koncelebrować z kapłanami niezależnionymi, przyjmować Komunię św. przez zanurzenie (*per intinctionem*) lub tylko pod postacią chleba. Gdy zaś koncelebra jest niemożliwa, kapłani ci mogą sprawować Mszę na naturalnym moszczu, czyli soku z winogron niedawno wyciśniętym, zgodnie z tradycją Kościoła, który zawsze utrzymywał, że jest to materia ważna, choć ciężko niegodziwa¹⁸. Kongregacja zaznaczyła, że zezwolenia na takie odprawianie wydawane są z poważnych przyczyn, uznanych przez władzę kościelną. Do przyczyn tych należy choroba alkoholowa¹⁹, ale również inne schorzenia, które powodują całkowitą nietolerancję alkoholu. W liście znajduje się także określenie moszczu. Stanowi go wyciśnięty sok z winogron, który według kryteriów wynikających z enologii (nauki o winach) rozpoczął już proces fermentacji, dzięki czemu stanie się winem²⁰. Użyte

des hommes politiques, des experts, des parents, des personnes malades s'expriment, Paris 1999; World Health Organization, *Global status report on alcohol and health*, Geneva 2011, [w:] http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/msbgsruprofiles.pdf [dostęp: 15.07.2014].

¹⁸ Kongregacja odwołała się przy tym do fragmentu rubryk ogólnych zawartych w mszale i zatytułowanych *De defectibus in Celebratione Missarum occurrentibus. IV. De defectu vini*, nr 2, gdzie wyraźnie jako wadę wina wskazano *mustum de uvis tunc expressum*, zob. *Rubricae Generales Missalis*, [w:] *Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi jussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum, in duo Missae Novissimae Sanctorum accurate sunt dispositae*, Venetiis 1736, p. XXX; zob. także *Summae Theologiae* III, q. 74, a. 5, ad. 3; por. J.M. Huels, *The Most Holy Eucharist [cc. 897-958]*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. J.P. Beal, J.A. Coriden, T.J. Green, New York-Maywah 2000, s. 1117. Na temat godziwości w prawie kanonicznym zob.: G. Erlbach, *Illicitas – pojęcie prawne czy tylko moralne?*, [w:] *Forum externum i forum internum w prawie kanonicznym. Między prawem a sumieniem. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej zorganizowanej 9-10 maja 2005 r. w Lublinie*, red. A. Skorupa, Lublin 2006, s. 79-97; I. Staniszeński, *Godziwość jako kategoria kanoniczna*, [w:] *Kościelne prawo procesowe. Prawo rodzinne. Materiały i studia*, red. A. Dzięga, M. Greszata, P. Telusiewicz, t. 4, Lublin 2007, s. 369-391.

¹⁹ *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Sacerdotes qui infirmitate alcoholism laborant possunt*, col. 8095.

²⁰ Tamże. A.J. Nowowiejski tłumaczył: „[s]ok wygniatany z jagód winnych, nazywa się moszczem winogronowym. [...] Moszcz winny nie jest winem. Jest to płyn gęsty, którego głównymi składnikami są: woda, cukier gronowy, zwany także glukozą i kwas winny. Posiada on jeszcze wiele innych ciał, jak białko, klej, szlam, garonik, barwnik, potaż, glicerynę i inne. Ponieważ woda, kwas i cukier są najgłówniejszymi częściami moszczu, przeto producent powinien je poznać, tj. umieć obliczyć ich zawartość procentową. Ilość cukru gronowego, która wnosi około 10 %, wykazuje się w soku winnym przy pomocy sacharometru. Wahania ilości cukru gronowego, zależą od gatunku winogrona, a przede wszystkim czy rok był ciepły i słoneczny, czy też pochmurny i deszczowy. Najlepszy moszcz sam wycieka z jagód bardzo dojrzałych, znajdujących się w naczyniach wysokich, umyślnie na to przeznaczonych. Moszcz ten jest najśłodszy i posiada najwięcej zapachu. Najlichszy moszcz powinien posiadać przynajmniej 14 % cukru gronowego i 2 % kwasu; wino z takiego moszczu będzie poślednie. Dobre i trwałe wina, powstają z moszczów, zawierających 30 % cukru. Moszcz staje się winem przez poddanie go fermentacji, kiseniu, kwaśnieniu. Fermentacja

sformułowanie *begun the process of fermentation* sugeruje, że moszcz winny zawiera już pewną ilość alkoholu.

Chronologicznie kolejną wypowiedzią odnoszącą się do sprawowania Eucharystii przez kapłana uzależnionego od alkoholu był list sekretarza Świętej Kongregacji Nauki Wiary, abpa J. Hamera do sekretarza Świętej Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich, abpa A. Mayera, z 22 września 1981 r., w kwestii ustalenia kompetencji do wydawania kapłanom indultów na użycie moszczu winnego. W liście wynika, że właściwa w tej materii była Święta Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego, zaś Święta Kongregacja Nauki Wiary zarezerwowała sobie sprawy tych kapłanów, którzy proszą o indult na używanie konserwowanego soku z winogron (a więc nie niedawno, czyli świeżo wyciśniętego) zamiast moszczu winnego, z racji innych niż alkoholizm²¹. Ponadto, zgodnie z dołączoną do listu adnotacją, kapłani mogli uzyskać indult wnosząc prośbę do Kongregacji za pośrednictwem swojego własnego przełożonego: biskupa – w przypadku kapłana diecezjalnego lub przełożonego generalnego – w przypadku kapłana zakonnego. Wraz z indultem z reguły udzielane było jednocześnie zezwolenie na uczestnictwo we Mszy św. koncelebrowanej i na przyjmowanie Komunii św. tylko pod postacią chleba²². Była to jednak forma alternatywna i fakultatywna.

Sprawę przyjmowania Komunii św. przez kapłana uzależnionego od alkoholu Święta Kongregacja Nauki Wiary rozpatrywała ponownie dnia 29 listopada 1982 r. w związku z wyjaśnieniem przedłożonych jej wątpliwości. Do Kongregacji skierowane zostały w tej kwestii następujące pytania: 1) „Czy kapłan, który z powodu alkoholizmu czy z innego powodu, według zalecenia lekarza, nie może spożyć nawet małej ilości konsekrowanego wina, które w czasie Mszy świętej należy przyjąć, może przyjąć Komunię «per intinctionem» we Mszy koncelebrowanej?»; 2) „Czy Ordynariusz miejsca może zezwolić kapłanowi, który znajduje się w takiej sytuacji, na celebrowanie Mszy świętej z przyjęciem Komunii tylko «per intinctionem», a wiernemu, który uczestniczy w tej Mszy świętej na spożycie tego, co pozostało z konsekrowanego wina?” Na obydwa pytania Kongregacja udzieliła zgody, odpowiadając twierdząco²³. W związku z tym ordynariusze miejsca zyskali uprawnienia do wydawania zezwoleń na przyjmowanie przez kapłanów uzależ-

jest to proces działania fermentu na jakiś związek organiczny; skutkiem wydzielania się gazów płyn fermentujący burzy się i pieni”, A.J. Nowicki, *Msza święta*, Płock 1940, s. 400-401.

²¹ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Dicasterium Competens ad peculiaribus indulta concedenda circa materiam vini pro sacrificio eucharistico*, s. 167.

²² *Annotatio*, „Commentarium pro Religiosis et Missionariis” 63 (1982), s. 168-170, nr 3; por. P. Hemperek, *Uświęcające zadanie Kościoła*, w: P. Hemperek, W. Góralski, F. Przytuła [i in.], *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III, Lublin 1986, s. 127.

²³ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Responsa ad proposita dubia*, p. 1298.

nionych od alkoholu Komunii św. *per intinctionem*. Jednakże wobec przedstawionego wyżej sformułowania drugiego pytania, powstają kolejne. Mianowicie, czy kapłan występując o zezwolenie na przyjęcie Komunii przez zanurzenie Ciała Chrystusa we Krwi, jednocześnie prosi również o udzielenie na spożycie konsekrowanego wina dla wiernego, który w tej Mszy uczestniczy; czy w prośbie tej wskazuje konkretnego wiernego, podając jego imię i nazwisko; czy jest to jakikolwiek wierny, który w tej Mszy bierze udział, czy może wierny posługujący w niej; wreszcie – czy o takie zezwolenie nie powinien występować sam wierny? Tłumaczenie odpowiedzi Kongregacji na język polski wskazuje na wiernego, „który uczestniczy w tej Mszy świętej”, natomiast o udzieleniu faktycznej odpowiedzi, przynajmniej na to pytanie, rozsądza analiza tekstu oryginalnego (łacińskiego) opublikowanego w „Acta Apostolicae Sedis”. W nim Kongregacja wyraźnie wskazuje na wiernego, *qui Missae assistat*, czy takiego, który poza partycypacją w niej, także wspiera celebransą.

Natomiast zagadnienie użycia moszczu winnego powróciło niespełna rok później. Kard. J. Ratzinger, Prefekt Świętej Kongregacji Nauki Wiary, 12 września 1983 r. skierował list do nuncjuszy apostolskich, w którym odwołane zostały wszystkie wydane wcześniej uprawnienia ogólne w sprawie zastosowania moszczu jako materii Eucharystii, zaś obowiązywać miały w całym Kościele postanowienia wynikające z odpowiedzi udzielonych przez Kongregację w 1982 r.²⁴ Tym samym nie przewidywano już sytuacji sprawowania Mszy świętej na moszczu winnym. Biskupi amerykańscy ponownie jednak poprosili Kongregację o zmianę dyscypliny i przywrócenia im uprawnień nadanych w 1974 r.²⁵ Kard. A. Bovone, ówczesny Sekretarz Kongregacji, potwierdził jej stanowisko z 1983 r., ale jednocześnie zapewnił, że Kongregacja będzie przyjmować i rozpatrywać prośby złożone w imieniu poszczególnych kapłanów, celem przyznania zasadności używania przez nich moszczu, jeśli do wniosków załączone będą zaświadczenia lekarskie, z których wyraźnie wynika, że spożycie nawet najmniejszej ilości alkoholu, jak w wypadku Komunii *per intinctionem*, stanowić będzie niebezpieczeństwo dla zdrowia kapłana²⁶.

²⁴ *Letter of Cardinal Ratzinger to Apostolic Nuncios* (12.09.1983), [w:] *Canon Law Digest. Officially Published Documents Affecting de Code of Canon Law. 1983-1985*, ed. E.G. Pfnausch, vol. 11, Washington 1991, s. 208-209.

²⁵ Dotychczasowa analiza pokazuje rangę całego zagadnienia dla Kościoła w USA. Rzeczywiście Konferencja Biskupów amerykańskich była mocno zainteresowana rozstrzygnięciami tej kwestii ze względu na istniejący na jej terytorium problem kapłanów alkoholików, zob. publikację: A.A. Sorensen, *Alcoholic Priests. A Sociological Study*, New York 1976.

²⁶ McGrath, *Coeliacs, Alcoholics, the Eucharist and the Priesthood*, s. 130.

Oficjalne stanowisko Stolicy Apostolskiej w sprawie używania moszczu przedłożone zostało 19 czerwca 1995 r. w *Liście Kongregacji Nauki Wiary do wszystkich Przewodniczących Konferencji Biskupów w sprawie użycia chleba z niewielką zawartością glutenu i moszczu jako materii eucharystycznej*. Kongregacja Nauki Wiary postanowiła: 1) w przypadku kapłanów uzależnionych od alkoholu – pierwszeństwo ma Komunia św. przez zanurzenie lub tylko pod postacią chleba we Mszy św. koncelebrwanej; 2) przywrócić ordynariuszom uprawnienia z 1974 r., przyznając im kompetencje do udzielania zezwoleń na zastosowanie moszczu przez kapłanów, których dotyczy ten problem, po wcześniejszym przedstawieniu odpowiedniego zaświadczenia lekarskiego. Zezwolenia takie mają być udzielone do czasu, dopóki trwają okoliczności uzasadniające prośbę prezbitera; 3) Kongregacja określiła także, że przez moszcz należy rozumieć świeży sok winny lub także sok konserwowany (przechowywany), zatrzymując jego fermentację (przez zamrożenie lub inne metody, które nie zmieniają jego natury)²⁷. Ponadto, dodała, iż kapłani mający zezwolenie na użycie moszczu – co do zasady – nie mogą przewodniczyć koncelebrze, ale w tym przedmiocie dopuściła możliwość wyjątków, które dotyczą biskupa lub przełożonego generalnego, a także – po wcześniejszym zezwoleniu ordynariusza – prezbitera sprawującego w rocznicę święceń kapłańskich lub z racji podobnych okazji²⁸. Wówczas kapłan przewodniczący powinien przyjąć Komunię pod postacią moszczu, a koncelebransi pod postacią wina (II.D.). Poza uprawnieniami, na ordynariusza zostały także nałożone obowiązki. Zobligowano go do sprawdzenia, czy stosowany moszcz spełnia wymagania do ważności materii eucharystycznej (III.A.)²⁹.

Analizując przedstawioną przez Kongregację definicję moszczu należy zastosować wykładnię gramatyczną (językową), uwzględnić znaczenie słów, rozważanych w tekście i kontekście, a w razie wątpliwości cel i okoliczności obowiązywania normy prawnej oraz myśl prawodawcy (zob. kan. 17). Biorąc pod uwagę powyższą dyspozycję kodeksową istnieje potrzeba zwrócenia szczególnej uwagi na użyte w definicji sformułowanie „zatrzymując jego [soku winnego – A.S.] fer-

²⁷ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Lettera a tutti i Presidenti delle Conferenze Episcopali sull'uso del pane con poca qualità di glutine e del mosto come material eucaristica*, p. 609, nr II.C. i III.B.

²⁸ Należy zauważyć, że dotknięci alkoholizmem biskup i przełożony generalny, którzy są ordynariuszami nie potrzebują zezwolenia, jak w przypadku prezbiterów, M i r a l l e s, *Il pane e il vino per l'Eucaristia*, s. 624.

²⁹ Obowiązek ten – wyrażony w odniesieniu do materii Eucharystii – potwierdziła Kongregacja ds. Biskupów w 2004 r., zob. Congregazione per i Vescovi, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana 2004; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 517-711, nr 151.

mentację”. Wydaje się konieczne odniesienie tego wyrażenia w języku polskim, do znaczenia słów zawartych w *Liście* Kongregacji w tłumaczeniach na inne języki. Tekst oryginalny (włoski) zawiera stwierdzenie *sospendendone la fermentazione*, czyli „zawieszając jego fermentację”; angielski – *suspending its fermentation* – „zawieszenie (wstrzymanie) jego fermentacji”; francuski – *suspend la fermentation* – „przerwanie (wstrzymanie, zawieszenie) jego fermentacji; niemiecki – *dessen Gärung unterbrochen wurde* – „jego fermentacja została przerwana”. Powyższe zestawienie uprawnia więc do stwierdzenia, że ważną materią eucharystyczną jest moszcz winny, czyli taki, który zawiera alkohol. Podobny pogląd prezentują także inni Autorzy, którzy podają, że moszcz winogronowy zawiera minimalną ilość alkoholu – od 0,06 do 0,15 %³⁰. Ponadto w celu wyeliminowania wątpliwości, co do ważności Eucharystii, trzeba zająć jednoznaczne stanowisko i stwierdzić, że nie jest możliwe, aby zamiast wina, użyć soku z winogron, który nie zawiera alkoholu, ponieważ to właśnie jego obecność – chociaż w małej ilości – decyduje o ważności materii³¹. Co więcej, „zatrzymanie fermentacji moszczu” oznacza wstrzymanie reakcji, która już się rozpoczęła, a zainicjowany uprzednio proces spowodował powstanie alkoholu.

Poza wskazaniem dotyczącym sposobu przyjmowania Komunii św. i sprawowania Eucharystii przy zastosowaniu moszczu winnego przez kapłana uzależnionego od alkoholu, Kongregacja w *Liście* z 1995 r. postanowiła także, że kandydaci do kapłaństwa – dotknięci tą lub analogicznymi chorobami – nie mogą być dopuszczeni do święceń (*non possono essere ammessi agli Ordini Sacri*; III.D.). W związku z tym powstaje pytanie, czy Kongregacja ustanowiła nową przeszkodę do sakramentu święceń? Szczegółowa analiza tego problemu została już dokonana przez J.H. Provosta³². Jednakże postawione pytanie wymaga odpowiedzi. Należy więc przyjąć stanowisko, zgodnie z którym dyspozycje przedmiotowego *Listu* nie wprowadzają zmian w prawie kanonicznym, ale stanowią oświadczenie doktrynalne odnoszące się do tego, co jest dopuszczalne przy sprawowaniu Eu-

³⁰ J.M. H u e l s, *Liturgy and Law. Liturgical Law in the System of Roman Catholic Canon Law*, Québec 2006, s. 198; Z. J a n c z e w s k i, *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego*, Warszawa 2011, s. 185. Warto także zauważyć, że dostępny w Stanach Zjednoczonych moszcz winny zawiera mniej niż 0,5 % alkoholu, ponadto zatwierdzony został do użytku liturgicznego przez Narodową Radę Duchowieństwa ds. Alkoholizmu (National Clergy Council on Alcoholism), zob. <http://www.montlasallealtarwines.com/wines.php#wine14> [dostęp: 16.05.2014].

³¹ R e a d, *Commentary on the use of low-gluten or gluten-free bread and of mustum instead of wine for the Eucharist*, s. 11; por. F.M. C a p p e l l o, *Tractatus canonico-moralis. De sacramentis*, vol. I, Turin 1947, s. 257.

³² Zob. J.H. P r o v o s t, *Low-gluten altar bread and mustum*, [w:] *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1995*, ed. K.W. Vann, J.I. Donlon, Washington 1995, s. 75-80.

charystii w szczególnych okolicznościach i rozstrzygnięcia kwestii władzy udzielania odpowiednich zezwoleń. Ponadto z treści *Listu* nie wynika, że Biskup Rzymu upoważnił Kongregację do ustanowienia prawa, ani też, że *List* ten ma szczególny charakter, który nadałaby mu chociażby specjalna forma promulgacji³³, co w jego przypadku nie miało miejsca. Zresztą, w samym *Liście* Kongregacja napisała: „Od chwili, gdy odpowiednie kwestie doktrynalne zostały już zdefiniowane, kompetencja dyscyplinarna łącząca się z tym zagadnieniem spoczywa na Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów” (III.E.). Tym samym, nie można uważać, że Kongregacja Nauki Wiary wykroczyła poza przyznane jej kompetencje. Zrealizowała jedynie to, do czego upoważniona została przez papieża w konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus*, a więc wypełniła zadanie rozwoju i pogłębienia doktryny, w celu wzrostu intelektu wiary i w jej świetle udzieliła odpowiedzi na nowe problemy powstające w wyniku rozwoju wiedzy i postępu ludzkiego³⁴.

List z 1995 r. nie był jednak ostatecznym rozstrzygnięciem Stolicy Apostolskiej w przedmiocie badanej problematyki. Po raz kolejny Kongregacja Nauki Wiary odniosła się do kwestii celebrowania Eucharystii przez kapłana uzależnionego od alkoholu w *Liście okólnym do Przewodniczących Konferencji Biskupów w sprawie użycia chleba z niewielką zawartością glutenu i moszczu jako materii eucharystycznej* z 24 lipca 2003 r. Z tytułu *Listu* można wywnioskować, że jest on niemalże tożsamy z poprzednim. Natomiast treść, już na samym początku, pozwala na wskazanie motywów ponownego rozpatrywania sprawy przez Kongregację. Po wymienieniu dotychczasowych wypowiedzi w tej kwestii znajduje się zdanie: „Wydaje się stosowne na nowo powrócić do tematu, w świetle doświadczenia ostatnich lat, pogłębiając i wyjaśniając, gdy to konieczne, wspomniane dokumen-

³³ Tamże, s. 75. Przykładowo w formie specjalnej została promulgowana instrukcja *Ecclesia de mysterio*, co zostało sformułowane następująco: *Summus Pontifex in forma specifica hanc Instructionem approbavit atque promulgari publice iussit die XIII mensis Augusti, anno MCMXCVII* („W dniu 13 sierpnia 1997 r. Ojciec Święty zatwierdził w formie specjalnej niniejszą Instrukcję, nakazując jej opublikowanie”), zob. *Congregatio pro Clericis, Pontificium Consilium pro Laicis, Congregatio pro Doctrina Fidei, Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Congregatio pro Episcopis, Congregatio pro Gentium Evangelizatione, Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae, Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, Instructio de quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem Ecclesiae de mysterio* (15.08.1997), AAS 89 (1997), p. 876; tekst polski: „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 12 (208) 1998, s. 40.

³⁴ I o a n n e s P a u l u s P P. II, *Constitutio apostolica Pastor Bonus* (28.06.1988), AAS 80 (1988), p. 841-912; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 217-257, nr 49 [dalej cyt.: PB].

ty”³⁵. Co więc się zmieniło? W zasadzie powtórzona została definicja moszczu z 1995 r., ale tym razem Kongregacja wyraźnie stwierdziła, że *è materia valida per l'eucaristia* (A.3.). Ponadto, wprowadzone zostało rozróżnienie na 1) kapłanów, którzy nie mogą spożyć nawet minimalnej ilości wina i 2) kapłanów, którzy mogą je przyjmować, ale tylko w małych ilościach³⁶. Kapłanom z pierwszej kategorii rozróżnienia, ordynariusz może zezwolić na przyjmowanie podczas koncelebry Komunii tylko pod postacią chleba, gdy istnieją trudności ze zdobyciem i przechowywaniem moszczu (B.3.). Jednocześnie zniesiony został wcześniejszy zakaz przewodniczenia Mszy św. koncelebrowanej (C.2.). Natomiast wobec kapłanów zaklasyfikowanych do drugiej grupy postanowiono, że jeśli kapłan sprawuje Eucharystię sam, to konsekrowane wino ma spożyć wierny uczestniczący we Mszy św. (B.4.). Należy przy tym od razu zauważyć, że – w odróżnieniu od wyjaśnienia wątpliwości przez Kongregację w 1982 r. – tym razem zobowiązaniem i uprawnieniem przez nią do spożycia Krwi Pańskiej rzeczywiście jest „wierny uczestniczący w Eucharystii” (*un fedele che partecipa a quella eucaristia*).

W *Liście* z 2003 r. Kongregacja odstąpiła od wcześniejszego stanowiska i postanowiła, aby zachować szczególną ostrożność przed dopuszczeniem do prezbiteratu kandydatów (*si deve essere molto cauti prima di ammettere al presbiterato candidati*), którzy nie mogą bez wielkiej szkody przyjmować alkoholu etylowego (C.4.). Zmiana w tej materii ukazuje, że wciąż były wątpliwości w interpretacji rozstrzygnięcia z 1995 r.³⁷ Jednak, jak zostało wskazane wyżej, problem ten wymaga odrębnego opracowania.

2.2. STANOWISKO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Konferencja Episkopatu Polski wypowiedziała się dwukrotnie w kwestii sprawowania Mszy i przyjmowania Komunii św. przez prezbiterów, którzy nie mogą spożywać wina. Obydwie wypowiedzi opracowała Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Pierwsza podpisana została 11 maja 2009 r., druga

³⁵ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali circa l'uso del pane con poca quantità di glutine e del mosto come materia eucaristica*, wstęp.

³⁶ W obydwu wypadkach w tekście włoskim użyto „il sacerdote”, w związku z czym trzeba pamiętać, że chodzi zarówno o prezbiterów, jak i o biskupów.

³⁷ Zob. np. A. Skrupa, *Kwalifikacje wymagane od kandydatów do święceń*, „Studia Salvatoriana Polonica” 5 (2011), s. 87-98; M. Sitarz, *Wymogi stawiane kandydatom do święceń według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku i wytycznych Dykasterii Kurii Rzymskiej*, „Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 87 (2013), nr 1, s. 199-217; J. Adamczyk, *Choroba celiakii w odniesieniu do sakramentu święceń*, „Annales Canonici” 9 (2013), s. 85-91.

zaś 6 marca 2013 r., a więc każda z nich powstała po dokumentach wydanych przez Stolicę Apostolską. Jednakże *Przypomnienie w sprawie materii Eucharystii* (2009 r.) oraz *Wskazania w sprawie materii Eucharystii* (2013 r.) uwzględniają jedynie *List Kongregacji Nauki Wiary* z 1995 r., bez żadnego odniesienia do *Listu* tejże dykasterii z 2003 r. Ma to niezwykle istotne znaczenie, dlatego, że – według Konferencji Episkopatu Polski – jedyną możliwością przyjęcia Komunii św. przez kapłana uzależnionego od alkoholu, a uczestniczącego w koncelebrze, jest forma *per intinctionem*, czyli sposób uprzywilejowany, któremu Kongregacja w 1995 r. przyznała pierwszeństwo, zaś w celu sprawowania Eucharystii poza koncelebrą, prezbiterzy ci mogą otrzymać zezwolenie ordynariusza na użycie moszczu³⁸. Co więc z możliwością przyjęcia Komunii tylko pod postacią chleba? W odpowiedzi należy stwierdzić, że Konferencja jej nie dopuściła.

Takie stanowisko powoduje wątpliwość w zakresie stosowania wymienionych norm, ponieważ trudno ustalić charakter normatywny *Przypomnienia* z 2009 r. i *Wskazań* z 2013 r. Pierwszy z dokumentów podpisany został przez Przewodniczącego Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów i opublikowany w biuletynie tejże Komisji „Anamnesis”. Nazwa dokumentu wskazuje, że jest to jedynie „przypomnienie” dyscypliny dotyczącej materii Eucharystii, choć – mając na uwadze przeprowadzoną analizę i wykazane rozbieżności – trudno się z tym zgodzić. Nieco więcej wiadomo w odniesieniu do *Wskazań*, ponieważ zostały one przyjęte przez 361 Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski, który to organ – zgodnie ze *Statutem* – ogłasza teksty wyrażające stanowisko Konferencji³⁹. Ponadto Konferencja wydaje także dekryty ogólne w sprawach, w których przewiduje to prawo powszechne lub określa szczególne polecenie Stolicy Apostolskiej (kan. 455 § 1)⁴⁰. Jaka jest więc moc obowiązująca *Wskazań* z 2013 r.? Wydaje się, że należy uznać charakter prawny tych *Wskazań* właściwy dla dekretu ogólnego, wydanego z zachowaniem trybu wyznaczonego przez prawodawcę w kan. 455 § 4 KPK/83, tj. dekretu, dla którego uchwalenia prawo powszechne nie przyznaje kompetencji konferencji biskupów lub też Stolica Apostolska specjalnego mandatu. Dekryty te mogą być uchwalane za zgodą „wszystkich i poszczególnych biskupów diecezjalnych” oraz zrównanych z nimi w prawie innych zwierzchników Kościołów partykularnych. W związku z tym, do ich uchwalenia

³⁸ Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, *Przypomnienie w sprawie materii Eucharystii*, nr 11; tenże, *Wskazania w sprawie materii Eucharystii*, nr 13.

³⁹ *Statut Konferencji Episkopatu Polski* (7.10.2009), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 15 (2009), nr 1, s. 14-19, art. 9 tiret piętnaste.

⁴⁰ Tamże, art. 9 tiret czternaste.

konferencja otrzymuje kompetencję od samych biskupów⁴¹. Wymóg jednomyślności jest więc konieczny do tego, aby taki dekret można było uznać za akt konferencji biskupów. Należy sądzić, że w przypadku *Wskazań* tak właśnie było, skoro zostały one przyjęte przez Zebranie Plenarne, a tym bardziej, że dołączony do nich list Sekretarza Generalnego KEP otrzymali wszyscy biskupi diecezjalni z prośbą o realizację zawartych w nich postanowień. Pozostaje jeszcze do ustalenia kwestia obowiązywalności wydanych *Wskazań*, skoro zawarte w nich regulacje są przeciwne normom wydanych przez Kongregację Nauki Wiary. Niewątpliwie zastosowanie znajdzie tu dyspozycja konstytucji *Pastor Bonus* określająca: „[n]a prośbę zainteresowanych osób Rada [Papieska Rada Tekstów Prawnych – A.S.] rozstrzyga, czy ustawy partykularne i ogólne dekrety, wydane przez niższych od najwyższej władzy prawodawców, są zgodne bądź nie z ustawami powszechnymi Kościoła” (PB 158). Dopóki jednak Papieska Rada Tekstów Prawnych nie zbada tej kwestii i nie uzna, że *Wskazania* Konferencji Episkopatu Polski z 2013 r. są sprzeczne z postanowieniami Kongregacji Nauki Wiary, należy domniemywać ich moc obowiązującą⁴².

W analizowanych *Wskazaniach* biskupi zawarli także wymogi odnoszące się do wina mszalnego. Postanowili, aby było ono nabywane „u upoważnionego przez kurię diecezjalną producenta wina mszalnego, względnie dystrybutora, którzy przed swoim biskupem złożyli przyrzeczenie, że wytwarzane lub rozprowadzane przez nich wino spełnia wszystkie warunki stawiane co do wina mszalnego, czyli że zostało wyprodukowane, nie naruszając prawa winiarskiego obowiązującego w ich kraju oraz zgodnie z prawem kościelnym. [...] nakazana jest formalna autoryzacja odnośnie do firm względnie osób. Konkretną formę tej autoryzacji ustalają samodzielnie poszczególne kurie diecezjalne. To oznacza, że dystrybucją wina na terenie diecezji mogą zajmować się tylko te osoby bądź firmy, które otrzymały odpowiednie pozwolenie i zostały dopuszczone przez biskupa miejsca. Taki sposób postępowania podyktowany jest troską o zapewnienie ważnej, dozwolonej i godziwej materii Najświętszej Ofiary [...] Wino rozlewane do butelek przez producentów, mające etykietę urzędu państwa, które przeprowadza weryfikację prawdziwości wina, nie daje jeszcze żadnej pewności, że zostało wyprodukowane zgodnie z przepisami prawa kościelnego [...]. Dlatego na butelce obok

⁴¹ J. Krukowski, *Konferencje biskupów*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1: *Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 328.

⁴² Szerzej zob. P.V. Pinto, *Pontificio Consiglio per l'Interpretazione dei Testi Legislativi*, [w:] *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*, ed. P.V. Pinto, Città del Vaticano 2003, s. 226-227.

państwowego potwierdzenia niezbędna jest także etykieta w języku polskim: «wino mszalne wyprodukowane zgodnie z zarządzeniem dotyczącym użycia wina do celebracji Eucharystii przez zaprzysiężonego winiarza. Sprowadzający »⁴³. *Per analogiam* należy sądzić, że przytoczone wymagania odnoszące się do wina, powinny obowiązywać także względem moszczu winnego, skoro Konferencja umożliwiła kapłanom, którzy nie mogą spożywać alkoholu, jego użycie jako materii eucharystycznej. Problemem pozostaje jednak sprawa dostępności moszczu na polskim rynku, a także ustalenia jego jakości, tzn. czy stanowi on ważną materię sakramentalną.

3. WYMOGI ZAWARTE W PORZĄDKU PAŃSTWOWYM

Odwołanie się Konferencji Episkopatu Polski do wymogów prawa państwowego przy produkcji wina, wymusza niejako odniesienie się także i do tych regulacji.

Powracając do pytania – czy w moszczu jest alkohol, czy nie – warto posłużyć się w tym zakresie definicjami moszczu zawartymi w aktach normatywnych wydanych w porządku państwowym. Otóż, nieobowiązująca już ustawa z 1948 r. o produkcji win, moszczów winnych i miodów pitnych⁴⁴ (uchylona 28 paździer-

⁴³ Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, *Wskazania w sprawie materii Eucharystii*, nr 8-9.

⁴⁴ Ustawa z dnia 18 listopada 1948 r. o produkcji win, moszczów winnych i miodów pitnych oraz o obrocie tymi produktami, Dz. U. Nr 58, poz. 462 z późn. zm. Dla zaspokojenia ciekawości i udzielenia odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób ustawodawca państwowy rozumiał pojęcie wina mszального, należy przytoczyć odpowiedni przepis ze wskazanego aktu normatywnego: „Wino mszalne jest to wino gronowe, nie zawierające żadnych dodatków z wyjątkiem, wymienionych w art. 10” (art. 2 ust. 7). Jednocześnie winem gronowym nazywał „napój powstały z fermentacji alkoholowej świeżych winogron lub ich soków, zawierający objętościowo powyżej 9 do 18 % alkoholu” (art. 2 ust. 1). W odniesieniu do wina mszального określił ponadto, że w jego przypadku „wolno dodawać jedynie substancje, uzyskane ze świeżych winogron lub ich soku i to w ilości, nie zmieniającej naturalnego stosunku składników właściwego danemu gatunkowi” (art. 10). Oczywiście można by zadać pytanie, dlaczego w ogóle ustawodawca świecki w swoich regulacjach zawarł definicję wina mszального. Jednakże udzielenie na nie odpowiedzi nie jest do końca jednoznaczne. Z pewnością trzeba rozpatrywać wiele jej aspektów, chociażby ówczesną sytuację na linii Kościół-państwo. Z jednej strony w 1945 r. nastąpiło tzw. „zerwanie” Konkordatu RP ze Stolicą Apostolską, ponadto władzę w Polsce sprawowali już komuniści, bezwzględnie walczący z Kościołem, więc usiłując znaleźć odpowiedź na zadane pytanie, można by upatrywać w tym przedmiocie próby podjęcia ze strony państwa kontroli nad sprawowaniem kultu przez Kościół. Z drugiej jednak strony, ustawowe umocowanie definicji wina mszального, która co do istoty była zgodna z kościelnymi wymogami, zmusiłoby poniekąd jego świeckich producentów, do przestrzegania zasad jego wytwarzania.

nika 1997 r.⁴⁵) zawierała szereg definicji, a co ciekawe, wśród nich zarówno pojęcie wina mszalnego, jak i moszczu winnego. Prawodawca zdefiniował moszcz jako napój powstały z fermentacji alkoholowej świeżych owoców pestkowych, ziarnkowych i jagodowych oraz z odmian jadalnych rabarbaru lub ich soków, który objętościowo zawiera powyżej 3 do 9 % alkoholu (art. 2 ust. 8). Należy jednoznacznie stwierdzić, że moszcz, który ewentualnie miałby stanowić materię sakramentalną, ma być sokiem gronowym. Stąd też, jakiegokolwiek inne owoce nie będą spełniały tego wymogu. Ponadto, nie trudno zauważyć, że procentowa zawartość alkoholu w moszczu, która określona została w 1948 r. przez prawodawcę polskiego, jest dość wysoka, co w kontekście całości analizowanego zagadnienia, może być problematyczne.

Innym dokumentem, który dotyczy już nie tylko Polski, ale państw należących do Unii Europejskiej, jest rozporządzenie Rady (WE) z dnia 22 października 2007 r. o jednolitej wspólnej organizacji rynku⁴⁶. Choć nie zawiera ono definicji moszczu zasługuje na zainteresowanie z innych względów. Biorąc pod uwagę, że Kongregacja Nauki Wiary mało precyzyjnie określiła moszcz winny, jako świeży sok winny lub także sok konserwowany, gdzie zatrzymany jest proces fermentacji, w unijnym dokumencie zawarte zostało pojęcie zarówno „świeżego moszczu gronowego z fermentacją zatrzymaną przez dodanie alkoholu”, wobec którego określono, że posiada rzeczywistą zawartość alkoholu nie mniejszą niż 12 i nie większą niż 15 % objętości⁴⁷, jak i „soku winogronowego”, który jest niesfermentowanym, lecz podlegającym fermentacji produktem ciekłym, a dopuszczalna zawartość alkoholu w nim wynosi nie więcej niż 1 % objętości⁴⁸. Zestawienie tych terminów pokazuje, że wymogom stawianym materii eucharystycznej bliżej odpowiadałoby uregulowane w rozporządzeniu pojęcie soku winogronowego. Z drugiej jednak strony, dopiero po przeanalizowaniu wszystkich regulacji, czyli prawa powszechnego i partykularnego oraz skonfrontowaniu ustaleń z wymaganiami prawa państwowego, *de lege ferenda* nasuwa się spostrzeżenie, że istnieje potrzeba opracowania przez Stolicę Apostolską takiej definicji moszczu winnego, która

Od jakości wydawanego przez nich produktu, zależy bowiem także ich czas funkcjonowanie na rynku.

⁴⁵ Art. 18 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich oraz obrocie tymi wyrobami, Dz. U. Nr 124, poz. 783.

⁴⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r. ustanawiające wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych („rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku”), Dz. Urz. UE L 299 z 16.11.2007 r. w wersji skonsolidowanej z 31.12.2013 r.

⁴⁷ Zał. nr III, cz. IIIa: *definicje dotyczące sektora wina*, ust. 5 lit. a.

⁴⁸ Zał. nr III, cz. IIIa: *definicje dotyczące sektora wina*, ust. 6.

– po pierwsze, odpowiadałaby ważności materii Eucharystii, a po drugie, umożliwiłaby obrót tym produktem na rynku winiarskim, uwzględniając w określonym stopniu także przepisy prawa państwowego.

4. KONSEKWENCJE NIEZACHOWANIA WAŻNEJ MATERII

Rozpoczynając wskazanie konsekwencji niezachowania ważnej materii podczas sprawowania Eucharystii, powstaje pytanie: skoro w czasie konsekracji chleb i wino zostają przemienione w Ciało i Krew Pańską, to dlaczego w ogóle istnieje potrzeba doktrynalnego i dyscyplinarnego uregulowania kwestii sprawowania Eucharystii i przyjmowania Komunii św. przez kapłana uzależnionego od alkoholu? Czy w dalszym ciągu w konsekrowanym winie jest alkohol? Odpowiadając, należy przypomnieć, że rzeczywista obecność Chrystusa pod postaciami chleba i wina należy do „tajemnicy wiary”, do wypowiedzenia której szafarz Eucharystii wzywa w aklamacji po przeistoczeniu⁴⁹. J. Ratzinger nie analizował tej kwestii pod kątem obecności alkoholu w konsekrowanych postaciach eucharystycznych ze względu na kapłanów od niego uzależnionych, ale mimo tego, rozważania ówczesnego profesora z Uniwersytetu w Tybindze wystarczająco wyjaśniają zasygnalizowany problem – przy czym, co jeszcze raz należy podkreślić, nie chodzi tu o rzeczywistą obecność Chrystusa w konsekrowanym winie, ale o obecność w nim alkoholu. Ratzinger tłumaczył: „[e]ucharystyczne przeistoczenie odnosi się *per definitionem* nie do tego, co jest widzialne, lecz do tego, co nigdy nie może być widzialne [...] Ale oznacza to jednoznacznie: fizycznie i chemicznie w darach nie dokonuje się zupełnie nic – nawet w mikroskopijnym zakresie. Po przeistoczeniu pod względem fizycznym i chemicznym są one dokładnie takie same, jak przedtem”⁵⁰. Tę teologiczną refleksję kontynuował T. Schneider, który wyjaśnił przemianę substancji następująco: „wewnętrzna istota uczyty i jej posiłku zostaje przemieniona przez Jezusa – co uznaje wiara; wszystkie przypadłości, to, co należy do zakresu zewnętrznego, zmysłowego postrzegania, pozostają

⁴⁹ A. Słowiowska, *Uczestnictwo w liturgii Mszy świętej – pojęcie i wymogi*, „Kościół i Prawo” 1 (14) 2012, s. 36.

⁵⁰ J. Ratzinger, *Das Problem der Transsubstantiation und die Frage nach dem Sinn der Eucharistie*, „Theologische Quartalschrift” 147 (1967), s. 150; szerzej zob. tenże, *Opera omnia*, t. XI: *Teologia liturgii. Sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego*, red. K. Gózdź, M. Górecka, tł. W. Szymona, Lublin 2012, s. 322-337.

niezmienione, pozostaje zewnętrzny posiłek, pozostaje chleb i wino – co widzą nasze oczy i smakuje nasz język”⁵¹.

Dlaczego więc, skoro zewnętrznie nic się zmienia, Kościół przykłada tak wielką wagę do kwestii materii Eucharystii? Odpowiadając na zadane pytanie, trzeba zaznaczyć, że to Jezus Chrystus, ustanawiając Eucharystię, pozostawił ludziom pokarm życia wiecznego⁵² i bramę nieba, która otwiera się na ziemi⁵³, a Kościołowi wskazówki, jak należy ten „pokarm” przygotować, aby Ofiara, Pamiątka i Uczta się dokonała (Mt 26,26-30; Mk 14,22-25; Łk 22,19-20).

Materią dalszą Eucharystii jest chleb i wino. Natomiast materię bliższą stanowi zastosowanie materii sakramentalnej, czyli konsekracja, która 1) powinna być prawdziwie i właściwie obecna wobec konsekratora, a więc fizycznie oraz 2) ma nastąpić określenie materii przez intencję aktualną i wirtualną szafarza⁵⁴. Dlatego też, traktując o konsekwencjach niezachowania ważności materii Eucharystii trzeba mieć na uwadze dwie kwestie: konsekrację postaci i aplikację intencji. Aplikacja intencji jest aktem woli odprawiającego, który chce, aby owoc specjalny Mszy św. został przydzielony określonej osobie lub określonemu celowi⁵⁵. Wystarczy jednakże, aby szafarz miał intencję habitualną⁵⁶, która raz wzbudzona, jest ważna aż do odwołania⁵⁷. Na mocy święceń prezbiteratu otrzymał moc rozdzielania

⁵¹ T. S c h n e i d e r, *Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii*, tł. J. Tyrawa, Wrocław 1995, s. 174.

⁵² P a u l u s P P. VI, *Constitutio apostolica de sacramento confirmationis Divinae consortium naturae* (15.08.1971), AAS 63 (1971), p. 657-664; tekst polski w: *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2010², s. 9.

⁵³ I o a n n e s P a u l u s P P. II, *Litterae encyclicae de Eucharistia eiusque necessitudine cum Ecclesia Ecclesia de Eucharistia* (17.04.2003), AAS 95 (2003), p. 433-475; tekst polski w: Ojciec Święty Jan Paweł II, *Encyklika Ecclesia de Eucharistia do biskupów, do kapłanów i diakonów, do zakonników i zakonnic, do katolików świeckich oraz do wszystkich ludzi dobrej woli o Eucharystii w życiu Kościoła*, Kraków 2003, nr 19.

⁵⁴ A. K o k o s z k a, *Zobowiązujące znaki łaski. Sakramentologia moralna*, cz. II, Tarnów 2004³, s. 27-28. Przez intencję aktualną należy rozumieć zamiar wykonania jakiegoś czynu, który trwa w świadomości podmiotu jego wykonywania; natomiast przez wirtualną – świadomy zamiar wykonania danego czynu, wpływający na jego powstanie, przy którym podmiot trwa, chociaż nie jest on obecny w jego świadomości podczas wykonywania tego czynu, F. L e m p a, *Intencja. III. W prawie kanonicznym*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. VII, Lublin 1997, kol. 361.

⁵⁵ „Intentio qua sacerdos celebrans vult, ut fructus ministerialis Missae cedat in utilitatem alicuius determinatae personae aut in aliquem finem determinatum”, F.M. C a p p e l l o, *Tractatus canonico-moralis. De sacramentis*, s. 339; zob. także: Z. K a m i Ń s k i, *Aplikacja Mszy św. za wiernych w ustawodawstwie przedkodeksowym Kościoła zachodniego*, Lublin 1971, mps, s. XXII.

⁵⁶ *Summae Theologiae* III, q. 64, a. 8, ad. 3; zob. także: B. H ä r i n g, *Nauka Chrystusa. Teologia moralna*, t. II: *Z miłości ku miłości. Teologia moralna szczegółowa*, cz. 1, tł. i oprac. J. Klenowski, Poznań 1963, s. 158.

⁵⁷ L e m p a, *Intencja. III. W prawie kanonicznym*, kol. 362.

owoców Mszy św.⁵⁸ Z tego względu, jeśli materia Eucharystii jest nieważna, tzn. kapłan użył innych substancji, niż dopuszczone przez Kościół, to Ofiara się nie dokonała i jednocześnie nie została spełniona aplikacja intencji. W takiej sytuacji Mszę św. należy odprawić jeszcze raz.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza uprawnia do sformułowania następujących wniosków:

- 1) Kapłan uzależniony od alkoholu może sprawować Eucharystię i przyjmować Komunię świętą.
- 2) Ważną materią eucharystyczną zastosowaną przez niego podczas celebrowania jest moszcz winny. Jednakże sama definicja moszczu powinna zostać doprecyzowana przez najwyższą władzę kościelną.
- 3) Zezwolenie na użycie moszczu ma charakter habitualny i wydawane jest przez ordynariusza, na którym spoczywa troska o ważność materii.
- 4) Komunię św. kapłan może przyjąć zarówno pod obiema postaciami, poprzez zanurzenie Ciała Chrystusa w Krwi Pańskiej, jak też tylko pod postacią chleba.
- 5) Kapłan, którego dotyczy problem ograniczonej tolerancji alkoholu lub go całkowicie wykluczającej, może przewodniczyć Mszy św. koncelebrowanej.
- 6) Bez odpowiedzi pozostaje jednak pytanie: dlaczego Konferencja Episkopatu Polski ograniczyła uprawnienia przyznane kapłanom uzależnionym od alkoholu na mocy prawa powszechnego? Być może przepisy wydane przez prawodawcę kościelnego w Polsce zostaną zmienione lub też osoby zainteresowane przedmiotową problematyką poproszą Papieską Radę Tekstów Prawnych o zbadanie zgodności postanowień Konferencji z dyspozycjami wydanymi przez Kongregację Nauki Wiary.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

Benedictus PP. XVI: *Adhortatio Apostolica Postsynodalis de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine Sacramentum Caritatis* (22.02.2007), AAS 99 (2007), p. 105-180; tekst polski w: *Ojciec Święty Benedykt XVI, Adhorta-*

⁵⁸ K o k o s z k a, *Zobowiązujące znaki łaski*, s. 39.

- cja apostolska Sacramentum Caritatis o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła, Kraków 2007.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, p. 1-317; tekst polski: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Commission Sociale de l'Épiscopat, Problèmes d'alcool, Église et société des médecins, des soignants, des institutions, des hommes politiques, des experts, des parents, des personnes malades s'expriment, Paris 1999.
- Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Institutio Generalis Missalis Romani. Missa ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum, [w:] Missale Romanum, editio typica tertia, Typis Vaticanis 2002, p. 17-86; tekst polski w: Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego, Rzym 2002, Poznań 2006.
- Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Instructio de quibusdam observandis et vitandis circa Sanctissimam Eucharistiam Redemptionis Sacramentum (25.03.2004), AAS 96 (2004), p. 549-601; tekst polski w: Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja o tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią Redemptionis Sacramentum, Poznań 2004.
- Congregatio pro Clericis, Pontificium Consilium pro Laicis, Congregatio pro Doctrina Fidei, Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Congregatio pro Episcopis, Congregatio pro Gentium Evangelizatione, Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae, Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, Instructio de quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem Ecclesiae de mysterio (15.08.1997), AAS 89 (1997), p. 876; tekst polski: *L'Osservatore Romano*, wyd. pol. 12 (208) 1998, s. 30-40.
- Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana 2004; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 517-711.
- Congregazione per il Clero, Direttorio per il Ministero e la Vita dei Presbiteri – Nuova Edizione (11.02.2013), Libreria Editrice Vaticana 2013; tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów. Nowe wydanie, Kraków 2013, s. 7-176.
- Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera a tutti i Presidenti delle Conferenze Episcopali sull'uso del pane con poca quantità di glutine e del mosto come materia eucaristica (19.06.1995), Prot. N. 89/78, *Notitiae* 31 (1995), n. 11, p. 608-610; tekst polski: *Wiadomości Archidiecezjalne. Organ Urzędowy Kurii Metropolitalnej w Katowicach* 63 (1995), s. 340-341.
- Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali circa l'uso del pane con poca quantità di glutine e del mosto come materia eucaristica (24.07.2003), N. 89/78 – 17498; w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20030724_pane-senza-glutine_it.html [dostęp: 12.05.2014].
- Documentum Synodi Episcoporum, De sacerdotio ministeriali. Ultimis temporibus (30.11.1971), AAS 63 (1971), p. 898-922.

- Ioannes Paulus PP. II: Constitutio apostolica Pastor Bonus (28.06.1988), AAS 80 (1988), p. 841-912; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 217-257.
- Ioannes Paulus PP. II: Litterae encyclicae de Eucharistia eiusque necessitudine cum Ecclesia Ecclesia de Eucharistia (17.04.2003), AAS 95 (2003), p. 433-475; tekst polski w: Ojciec Święty Jan Paweł II, Encyklika Ecclesia de Eucharistia do biskupów, do kapłanów i diakonów, do zakonników i zakonnice, do katolików świeckich oraz do wszystkich ludzi dobrej woli o Eucharystii w życiu Kościoła, Kraków 2003.
- Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, Przypomnienie w sprawie materii Eucharystii (11.05.2009), *Anamnesis* 58 (2009), nr 3, s. 76-78.
- Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski, Wskazania w sprawie materii Eucharystii (6.03.2013), *Anamnesis* 74 (2013), nr 3, s. 52-58.
- Letter of Cardinal Ratzinger to Apostolic Nuncios (12.09.1983), [w:] Canon Law Digest. Officially Published Documents Affecting de Code of Canon Law. 1983-1985, ed. E.G. Pfnausch, vol. 11, Washington 1991, s. 208-209.
- Letter of Cardinal Seper, Prefect of the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith, to Cardinal Krol, President of NCCB (2.05.1974), Prot. N. 88/74, [w:] The Canon Law Digest. Officially Published Documents Affecting de Code of Canon Law. 1973-1977, ed. T.L. Bouscaren, J.I. O'Connor, vol. 8, Mundelein 1978, s. 517.
- Missale Romanum ex Decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V. Pontificis Maximi jussu editum, Clementis VIII. & Urbani VIII. auctoritate recognitum, in duo Missae Novissimae Sanctorum accurate sunt dispositae, Venetiis 1736.
- Paulus PP. VI: Constitutio apostolica de sacramento confirmationis Divinae consortium naturae (15.08.1971), AAS 63 (1971), p. 657-664; tekst polski w: Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 2010², s. 9-16.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1234/2007 z dnia 22 października 2007 r. ustanawiające wspólną organizację rynków rolnych oraz przepisy szczegółowe dotyczące niektórych produktów rolnych („rozporządzenie o jednolitej wspólnej organizacji rynku”), Dz. Urz. UE L 299 z 16.11.2007 r. w wersji skonsolidowanej z 31.12.2013 r.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Annotatio (22.09.1981), *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 63 (1982), s. 168-170.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Dicasterium Competens ad peculiaribus indulta concedenda circa materiam vini pro sacrificio eucharistico (22.09.1981), Prot. N. 89/78, *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 63 (1982), s. 167-168.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Facultas datur addendi certam succcheri quantitatem ad vinum pro sacrificio Missae firmius reddendum (31.05.1967), Prot. N. 849/67, [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, ed. X. Ochoa, vol. III, Roma 1972, col. 5189, n. 3564.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Resp. part. Ad Missae celebrationem adhiberi possunt variae vini formae, dummodo re vera sint vinum ex vite (9.05.1973), [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, ed. X. Ochoa, vol. V, Roma 1980, col. 6588, n. 4196.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Responsa ad proposita dubia [de celebrantis communionem «per intinctionem» et fidelium communionem sub sola specie vini] (29.10.1982), AAS 74 (1982), p. 1298-1299; tekst polski w: W trosce o pełnię wiary.

- Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary (1966-1994), red. i tł. J. Królikowski, Z. Zimowski, Tarnów 2010, s. 227-228.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Sacerdotes qui infirmitate alcoholism laborant possunt: in concelebratione, communionem per intinctionem aut per solam speciem panis sumere, et extra concelebrationem, adhibere et sumere mustum naturale seu ex uvis expressum [Praesidi Conferentiae episcopalis in S.F.A.S] (15.12.1980), Prot. 89/78 [Risposta al Presidente della Conferenza episcopale degli Stati Uniti di America circa la disciplina dell'uso del vino da parte di sacerdoti alcolizzati], [w:] *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, ed. X. Ochoa, vol. VI, Roma 1987, col. 8095-8096, n. 4819.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita Presbyterorum ordinis (7.12.1965), AAS 58 (1966), p. 991-1024; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 478-507.
- Statut Konferencji Episkopatu Polski (7.10.2009), *Akta Konferencji Episkopatu Polski* 15 (2009), nr 1, s. 14-19.
- Ustawa z dnia 18 listopada 1948 r. o produkcji win, moszczów winnych i miodów pitnych oraz o obrocie tymi produktami, Dz. U. Nr 58, poz. 462 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o wyrobie i rozlewie wyrobów winiarskich oraz obrocie tymi wyrobami, Dz. U. Nr 124, poz. 783.
- World Health Organization, *Global status report on alcohol and health*, Geneva 2011, [w:] http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/msbgsruprofiles.pdf [dostęp: 15.07.2014].

Literatura

- Adamczyk Jerzy: Choroba celiakii w odniesieniu do sakramentu święceń, *Annales Canonici* 9 (2013), s. 85-91.
- Bamberg Anne: Maladie alcoolique et eucharistie. Veiller au bonheur de rendre grâce, *Prêtres diocésains* 1395 (2002), s. 200-209.
- Cappello Felix M.: *Tractatus canonico-moralis. De sacramentis*, vol. I, Turin 1947.
- Erdö Peter: Del ministro de la santísima Eucaristia, c. 904, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, ed. Á. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, vol. III/1, Pamplona 1997², s. 602-603.
- Erlebach Grzegorz: Illicitas – pojęcie prawne czy tylko moralne?, [w:] *Forum externum i forum internum w prawie kanonicznym. Między prawem a sumieniem. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej zorganizowanej 9-10 maja 2005 r. w Lublinie*, red. A. Skorupa, Lublin 2006, s. 79-97.
- Häring Bernard: *Nauka Chrystusa. Teologia moralna*, t. II: Z miłości ku miłości. Teologia moralna szczegółowa, cz. I, tł. i oprac. J. Klenowski, Poznań 1963.
- Hemperek Piotr: Uświęcające zadanie Kościoła, [w:] *Piotr Hemperek, Wojciech Góralski, Franciszek Przytuła [i in.], Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III, Lublin 1986, s. 61-212.
- Huels John M.: *Liturgy and Law. Liturgical Law in the System of Roman Catholic Canon Law*, Québec 2006.
- Huels John M.: *The Most Holy Eucharist* [cc. 897-958], [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. J.P. Beal, J.A. Coriden, T.J. Green, New York-Maywah 2000, s. 1095-1137.
- Jan Paweł II: *Dar i Tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*, Warszawa 2007.

- Janczewski Zbigniew: Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego, Warszawa 2011.
- Kamiński Zygmunt: Aplikacja Mszy św. za wiernych w ustawodawstwie przedkodexowym Kościoła zachodniego, Lublin 1971, mps.
- Kokoszka Adam: Zobowiązujące znaki łaski. Sakramentologia moralna, cz. II, Tarnów 2004³.
- Krukowski Józef: Konferencje biskupów, [w:] Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. II/1: Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 314-333.
- Lempa Florian: Intencja. III. W prawie kanonicznym, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. VII, Lublin 1997, kol. 361-362.
- McGrath Aidan: Coeliacs, Alcoholics, the Eucharist and the Priesthood, *Irish Theological Quarterly* 67 (2002), s. 125-144.
- Miralles Antonio: Il pane e il vino per l'Eucaristia: sulla recente Lettera della Congregazione per la Dottrina della Fede, *Notitiae* 31 (1995), n. 11, s. 616-626.
- Nowowiejski Antoni J.: Msza święta, Płock 1940.
- Pastuszko Marian: Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Jana Pawła II, Kielce 1997.
- Pinto Pio V.: Pontificio Consiglio per l'Interpretazione dei Testi Legislativi, [w:] Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana, ed. P.V. Pinto, Città del Vaticano 2003, s. 223-227.
- Provost James H.: Low-gluten altar bread and mustum, [w:] Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1995, ed. K.W. Vann, J.I. Donlon, Washington 1995, s. 75-80.
- Ratzinger Joseph: Das Problem der Transsubstantiation und die Frage nach dem Sinn der Eucharistie, *Theologische Quartalschrift* 147 (1967), s. 129-158.
- Ratzinger Joseph: Opera omnia, t. XI: Teologia liturgii. Sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego, red. K. Gózdź, M. Górecka, tł. W. Szymona, Lublin 2012.
- Read Gordon: Commentary on the use of low-gluten or gluten-free bread and of mustum instead of wine for the Eucharist, *Canon Law Society Newsletter* 103 (1995), s. 9-13.
- S. Thomas de Aquino, Opera omnia iussu impensa quae Leonis XIII P. M. edita, t. XII tertia pars Summae Theologiae a quaestione LX ad quaestionem XC, Romae ex Typographia Polyglotta S. C. de Propaganda Fide 1906.
- Schneider Theodor: Znaki bliskości Boga. Zarys sakramentologii, tł. J. Tyrawa, Wrocław 1995.
- Sitarz Mirosław: Wymogi stawiane kandydatom do święceń według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku i wytycznych Dykasterii Kurii Rzymskiej, *Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej* 87 (2013), nr 1, s. 199-217.
- Skorupa Ambroży: Kwalifikacje wymagane od kandydatów do święceń, *Studia Salvatoriana Polonica* 5 (2011), s. 87-98.
- Słowikowska Anna: Uczestnictwo w liturgii Mszy świętej – pojęcie i wymogi, *Kościół i Prawo* 1 (14) 2012, s. 25-37.
- Smith William B.: Mustum (Response), *Homiletic & Pastoral Review* 4 (2004), s. 76-77.
- Sorensen Andrew A.: Alcoholic Priests. A Sociological Study, New York 1976.

- Staniszewski Ireneusz: Godziwość jako kategoria kanoniczna, [w:] Kościelne prawo procesowe. Prawo rodzinne. Materiały i studia, red. A. Dziega, M. Greszata, P. Telusiewicz, t. 4, Lublin 2007, s. 369-391.
- Zubert Bronisław W.: Eucharystia w życiu i posłudze kapłana. Refleksje kanonisty, [w:] Pro iure et vita. Wybór pism Bronisława Wenantego Zuberta OFM, red. E. Szczot, Lublin 2005, s. 593-607.

REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE SPRAWOWANIA EUCHARYSTII
PRZEZ KAPŁANA UZALEŻNIONEGO OD ALKOHOLU

S t r e s z c z e n i e

Artykuł poświęcony został analizie norm prawnych dotyczących sprawowania Eucharystii i przyjmowania Komunii św. przez kapłana uzależnionego od alkoholu. Materiał badawczy stanowią przede wszystkim dokumenty wydane przez Stolicę Apostolską. Kongregacja Nauki Wiary umożliwiła kapłanom obciążonym chorobą alkoholową sprawowanie Mszy św. i zastosowanie w niej, jako ważnej materii eucharystycznej, moszczu winnego. Mogą oni także przyjąć Komunię św. na dwa sposoby: przez zanurzenie (*per intinctionem*) lub tylko pod postacią chleba. Zezwolenia na użycie moszczu, dla poszczególnego kapłana, wydaje ordynariusz.

Słowa kluczowe: duchowny, choroba, nietolerancja alkoholu, Msza święta, moszcz.

LEGAL REGULATIONS CONCERNING THE EUCHARISTIC CELEBRATION
BY THE PRIEST ADDICTED TO ALCOHOL

S u m m a r y

This article is devoted to the analysis of legal norms concerning the Eucharistic celebration and the receive communion by the priest addicted to alcohol. The research material constitute primarily documents issued by the Apostolic See. Congregation for the Doctrine of the Faith allowed priests who are saddled with alcoholism to celebrate the Mass and use *mustum* as an valid Eucharist's matter. They also can receive Holy Communion in two ways: by immersion (*per intinctionem*) or only in the species of bread. The ordinary give permission to use of *mustum* for an individual priest.

Key words: cleric, disease, alcohol intolerance, Holy Mass, must.